

Εκκοσμίκευση της Πολιτικής και Ορθόδοξη Παράδοση^(*)1

Secularization of politics and orthodox tradition

Λέων Μπρανγκ, Διδάκτωρ Θεολογίας, leobrang@yahoo.gr

Leo Brang, Doctor of Theology, leobrang@yahoo.gr

Περίληψη: Η εκκοσμίκευση της πολιτικής είναι οπωσδήποτε η βαθύτερη αιτία της εκκοσμίκευσης του Χριστιανισμού με ουσιαστικές επιπτώσεις στην Ορθόδοξη Χριστιανική Παιδεία. Διότι στα όργανα της Πολιτείας που παράγουν τα προγράμματα σπουδών προωθούνται «Θεολόγοι» της αρεσκείας της εκκοσμιευμένης πολιτικής. Επομένως, είναι απόλυτη ανάγκη να εξετάσουμε τη θέση της πολιτικής στην ορθόδοξη παράδοση, προκειμένου να ανορθώσουμε την πολιτική στις παλαιές της χριστιανικές διαστάσεις. Στην Παλαιά Διαθήκη η πολιτική είναι μια διακονία στην υπηρεσία του Λαού του Θεού. Και στην Καινή Διαθήκη, με τον θεσμό των επτά διακόνων, η πολιτική εξουσία κατανοείται ως διακονία μέσα στην Εκκλησία, ως περιεχόμενο της Εκκλησίας. Το ίδιο ισχύει στην Ρωμανία, την Αυτοκρατορία της Ορθόδοξης Ανατολής. Με τη Βαυαροκρατία επιβάλλεται στην Ελλάδα η αιρετική προτεσταντική κατανόηση της πολιτικής, η οποία την μετατρέπει σε ανεξάρτητο και πέρα από την Εκκλησία αυτόνομο μέγεθος. Αποτέλεσμα: Περιθωριοποιείται η Εκκλησία και καταντάει σαν περιεχόμενο, θεσμός του κράτους με καταστροφικές συνέπειες για την Ορθόδοξη Χριστιανική Παιδεία.

Λέξεις κλειδιά: Ορθοδοξία, παράδοση, παιδεία, πολιτική, εκκοσμίκευση.

Abstract: Die Säkularisierung der Politik ist wohl die eigentliche Grundursache der Säkularisierung des Christentums mit entscheidenden Auswirkungen auf die orthodoxe christliche Bildung. Denn die staatlichen Organe, die die Lehrprogramme erstellen, werden mit „Theologen“ besetzt, die der säkularisierten Politik dienen. Folglich gilt es, die Stellung der Politik in der orthodoxen Tradition zu untersuchen, um ihr so wieder zu ihren früheren christlichen Dimensionen zu verhelfen. Im Alten Testament dient die Politik dem Volke Gottes. Und im Neuen Testament wird die politische Macht mit dem Amt der Sieben Diakone als Dienst in der Kirche, als Inhalt der Kirche verstanden. Das gleiche gilt für Rumänien, das Imperium des orthodoxen Ostens. Die Bayernherrschaft zwingt den Griechen das häretische protestantische Verständnis der Politik auf, das die Politik zu einer unabhängigen und autonomen Größe, jenseits der Kirche, macht. Das Ergebnis: Die Kirche wird ins Abseits gerückt und schließlich als Inhalt, als Institution des Staates betrachtet mit verheerenden Folgen für das orthodoxe christliche Bildungsideal.

Key words: Orthodoxie, Tradition, Bildung, Politik, Säkularisierung.

Εισαγωγή

---

¹ Εισήγηση που παρουσιάστηκε στο 10ο Πανελλήνιο Θεολογικό Συνέδριο, που διοργανώθηκε από την Πανελλήνια Ένωση Θεολόγων με τίτλο «Η Εκκοσμίκευση του Χριστιανισμού και η επίδρασή της στην Ορθόδοξη Χριστιανική Παιδεία», 2-3 Νοεμβρίου 2018, Πολεμικό Μουσείο Αθηνών.

Η εκκοσμίκευση του Χριστιανισμού, η οποία μαζί με την παιδεία που παράγει είναι ο γενικός τίτλος του Συνεδρίου μας, προφανώς συμπεριλαμβάνει και την εκκοσμίκευση της πολιτικής, δηλ. της τέχνης και της επιστήμης εκείνης, με την οποία οργανώνεται η κοινωνική συμβίωση των μελών αρχικά της πόλεως, αλλά και κατ' επέκταση ενός έθνους στο γεωγραφικό χώρο που ζει. Μάλιστα, θα μπορούσαμε να πούμε, η εκκοσμικευμένη πολιτική, με τους φορείς που την εκπροσωπούν, προσδιορίζει σε μεγάλο βαθμό την εκκοσμίκευση του Χριστιανισμού. Το τονίζει με ιδιαίτερα αναλυτικό και αποκαλυπτικό τρόπο ο π. Βασίλειος Βολουδάκης στο έργο του *Η Πολιτική είναι Ποιμαντική*². Εξ' αρχής μας θυμίζει μια πολύ καίρια αρχή: «Οτι η πνευματική ζωή του χριστιανού είναι η καθημερινή του ζωή και όχι μόνο το Κυριακάτικο πρωινό στην Εκκλησία, αφού ο χριστιανός είναι Μέλος της Εκκλησίας και όχι απλός επισκέπτης Της και εκκλησιαζόμενος. Άρα και η καθημερινή ζωή των πιστών είναι και αυτή αρμοδιότητα της Εκκλησίας». Δυστυχώς όμως αυτή η αλήθεια έχει χαθεί από τη μνήμη των ανθρώπων, ακόμα και των κληρικών. Έτσι προοδευτικά έχει χαθεί η οποιαδήποτε σχέση της Πολιτικής με την Εκκλησία, με αποτέλεσμα την βαθιά πνευματική αλλοίωση του πληθυσμού της Ελλάδος, επειδή εδώ και 200 χρόνια, όπως υπογραμμίζει ο συγγραφέας, την χώρα «κυβερνούν αμοραλιστές και αποκεκομμένοι από τις Παραδόσεις του Γένους μας πολιτικοί»³. Και η πνευματική αποσύνθεση δεν έχει τέλος, διότι αυτοί οι πολιτικοί διαθέτουν όλα τα μέσα και την εξουσία για την προβολή και την προαγωγή των εκκοσμικευμένων χριστιανικών θέσεων, μιας εκκοσμικευμένης «θεολογίας». Αυτήν την εκκοσμικευμένη, αυτήν την αιρετική «θεολογία» παρουσιάζει η εκκοσμικευμένη πολιτική ως μοντέρνα και σύγχρονη στα μάτια των πολιτών αυτού του κράτους και κυρίως στα μάτια των νέων με τα προγράμματα σπουδών που καταρτίζει. Αυτή η πολιτική, φυσικά, προωθεί τους εκκοσμικευμένους «θεολόγους» σε θέσεις κλειδιά για τη διαμόρφωση αυτής της νέας εικόνας του εκσυγχρονισμένου «χριστιανισμού», που με ιδιαίτερα συντονισμένο και συστηματικό τρόπο προβάλλεται από όλες τις πολιτικές δυνάμεις που έχουν κυβερνήσει αυτόν τον τόπο από την μεταπολίτευση –ιδίως το 2008 – και έπειτα⁴. Και, φυσικά, δεν είναι μόνο το μάθημα των Θρησκευτικών αλλά και πλη-

---

² Ο υπότιτλος του έργου είναι: *Η πνευματική μας ευθύνη για το κατόντημα της Πατρίδος μας*, Εκδόσεις Θυήπολος, Αθήνα 2011. Πρόκειται για συλλογή άρθρων, γραμμένων στη διάρκεια έξι χρόνων (2006-2011), τα οποία αναπτύσσουν: α. τη χριστιανική έννοια της θεοκρατίας ως επικράτησης του Θελήματος του Θεού σε όλες τις εκδηλώσεις της ζωής μας, β. την ουσία της παγκοσμιοποίησης ως άοκνης προσπάθειας των Ελλήνων πολιτικών για την ολοσχερή εκδίωξη του Χριστού από τις ψυχές και τη ζωή μας, γ. την εκδοχή των δύο εξουσιών, ότι δηλαδή εκτός από την Εκκλησία που ίδρυσε ο Χριστός, όπου ασκείται η εξουσία από τους κληρικούς, υπάρχει και μια άλλη πραγματικότητα που ίδρυσε, την Πολιτεία, με την αντίστοιχη εξουσία των πολιτικών αρχόντων, δ. την προβολή των διακριτών ρόλων εκ μέρους των πολιτικών με σκοπό τη φήμωση των κληρικών, την απαγόρευση να αρθρώνουν οποιοδήποτε λόγο για θέματα της δημόσιας ζωής.

³ Στο ίδιο, σ. 9-10.

⁴ Βλ. χαρακτηριστικά τη συντονισμένη προσπάθεια όλων των κυβερνήσεων από το 2008 για την κατάργηση του Ορθόδοξου Μαθήματος των Θρησκευτικών (ΜτΘ). Ενδεικτικά σημειώνουμε τους βασικούς σταθμούς που φανερώνουν τον εμπαιγμό των Ορθόδοξων πολιτών της χώρας μας: Με τρεις Εγκυκλίους του 2008 (Αρ. Πρωτ. 91109/Γ2/10-07-08, 104071/Γ2/04-08-08 και Φ12/977/109744/Γ1/26-08-08) δίνεται η δυνατότητα της αθρόας απαλλαγής από το ΜτΘ, χωρίς να εκπληρώνεται η ουσιαστική προϋπόθεση, ότι ο μαθητής που απαλλάσσεται δεν είναι Χριστιανός Ορθόδοξος. Ακολουθεί το 2010 η σύνταξη νέων πολυθρησκειακών Προγραμμάτων Σπουδών (ΠΣ) για το Δημοτικό και το Γυμνάσιο από μια μερίδα νεωτεριστών Θεολόγων σε συνεργασία με το Υπουργείο και το Παιδαγωγικό Ινστιτούτο (ΦΕΚ 2335/17-10-2011, τ.Β'). Το 2011 τα νέα ΠΣ περνάνε σε πιλοτική εφαρμογή. Παρά την απόφαση 115/2012 του Εφετείου Χανίων (ισοδυναμεί με απόφαση του ΣτΕ), η οποία ορίζει ρητά την υποχρέωση των Ορθόδοξων μαθητών να παρακολουθούν το ΜτΘ, μόλις στις 23.1.2015 σταματάει με νέα Εγκύκλιο του Υπουργείου Παιδείας (Αρ.Πρωτ.12773/Δ2/23-01-2015) το φαινόμενο της αδικαιολόγητης απαλλαγής από το μάθημα. Τον Μάιο του 2016 ψηφίζεται στο Κοινοβούλιο ο νόμος 4386/11-5-16 (ΦΕΚ

θώρα άλλων θεμάτων που διαμορφώνουν μέσω των πολιτικών επιλογών τις συνειδήσεις των πολιτών αυτής της χώρας⁵.

1. Ex occidente lux; (Εκ δυσμών το φως;)

Πότε στον τόπο αυτό έγινε ουσιαστικός διάλογος για το βασικό δόγμα της πέρα για πέρα εκκοσμικευμένης πολιτικής μας, το ex occidente lux, ότι το φως μας έρχεται από τη Δύση; Από ποια Δύση; Από τη Δύση, που από την εμφάνιση των Φράγκων στην ιστορική σκηνή πάντοτε στάθηκε με κατακτητικές διαθέσεις απέναντι στην Ορθόδοξη Ανατολή. Ενδεικτικά αναφέρω τις Σταυροφορίες και τις ενωτικές συνόδους προκειμένου να λάβει η Ανατολή στρατιωτική υποστήριξη εναντίον των Οθωμανών⁶.

Καλό θα ήταν, αν παίρναμε τα καλά της Δύσης, την τεχνολογία της, αλλά οι πολιτικές μας εξουσίες επιλέγουν σχεδόν αποκλειστικά όλα τα αποσυνθετικά στοιχεία, τα σκουπίδια της Δύσης. Στην προσαρμογή ή καλύτερα την απόλυτη υποταγή μας στη Δύση βλέπουμε τη σωτηρία μας, τη Δύση θεωρούμε ως πανάκεια για τη λύση όλων των προβλημάτων μας. Προβάλλει η Δύση τις εκτρώσεις, τον πολιτικό γάμο για τους χριστιανούς, το αυτόματο διαζύγιο, την πολυπολιτισμική κοινωνία, το ουδετερόθηρσκο κράτος και ουδετερόθηρσκο ή πολυθρησκευτικό μάθημα των Θρησκευτικών, τα υιοθετούμε και εμείς⁷. Εξισώνει η Δύση τις παρά φύσιν ομοφυλοφιλικές σχέσεις με τις σχέσεις του γάμου, το κάνουμε και εμείς⁸. Αλλά και το

83/11.5.2016 τ. Α'), ο οποίος δίνει στους μαθητές του Καθολικού δόγματος ή της Εβραϊκής θρησκείας το δικαίωμα να παρακολουθούν δικό τους μάθημα που καταρτίζεται με ευθύνη της Ιεράς Συνόδου της Καθολικής Ιεραρχίας Ελλάδος και του Κεντρικού Ισραηλιτικού Συμβουλίου (το δικαίωμα αυτό ίσχυε ήδη για τη μουσουλμανική κοινότητα της Θράκης). Από τον Σεπτέμβριο του 2016 εφαρμόζονται γενικά στο Δημοτικό, Γυμνάσιο και Λύκειο (ΦΕΚ Β', 2920 και Β', 2906 της 13/9/2016) τα νέα πολυθρησκευτικά ΠΣ για το ΜτΘ. Ακολουθούν οι δύο αποφάσεις της Ολομέλειας του ΣτΕ 660/2018 και 926/2018 που ακυρώνουν τα ΦΕΚ του 2016. Ο Υπουργός τις αγνοεί, επειδή φρόντισε μετά από σύντομο διάλογο με μια επιτροπή της Ιεράς Συνόδου να εκδώσει νέα ΦΕΚ (Β' 2104 και Β' 2105 της 19/6/2017), σχεδόν πανομοιότυπα με τα προηγούμενα. Ακολούθησαν και οι πρόσφατες αποφάσεις της Ολομέλειας του ΣτΕ 1749/2019 και 1752/2019 που ακύρωσαν τα τελευταία ΦΕΚ του 2017. Και αυτές οι αποφάσεις του ΣτΕ μέχρι σήμερα αγνοούνται προκλητικά από την ηγεσία του Υπουργείου Παιδείας (στο σημείο αυτό κάναμε μια συμπλήρωση της εισήγησης με τα ως τώρα – Νοέμβριος του 2019 – δεδομένα). Αυτή η κατά μέτωπο επίθεση στο μάθημα των Θρησκευτικών δεν είναι βέβαια η πρώτη. Αξίζει να θυμηθούμε τον αγώνα των φοιτητών της Θεολογίας του 1962, κατά τον οποίο η εξέγερση των φοιτητών της Θεολογίας και στις δύο Θεολογικές Σχολές, στην Αθήνα και στην Θεσσαλονίκη, κράτησε επί έξι μήνες τις Θεολογικές Σχολές κλειστές. Αφορμή στάθηκε η απόφαση του Ανωτάτου Συμβουλίου Εκπαιδευτικού Προγραμματισμού για τη μείωση του μαθήματος στη Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση από δύο σε μία ώρα σε συνδυασμό με την ανιστόρητη δήλωση του παραπάνω πολιτικού οργάνου, ότι το θρησκευτικό μάθημα «προπαρασκευάζει μόνον διά την μέλλουσανζωήν» (βλ. σχετικά: Μεταλληνός Γ., «Ο αγώνας των φοιτητών της Θεολογίας το 1962 και το Φοιτητικό Κίνημα», στον τόμο *Ελληνισμός μαχόμενος*, επιμ. Γ. Μεταλληνός, Αθήνα 1995, 307-320).

⁵ Βλ. ενδεικτικά την πλούσια αρθρογραφία του Δασκάλου Δημητρίου Νατσιού στο: <https://www.antibaro.gr/category/authors/dhnhtrhs-natsios>, 14-11-19.

⁶ Βλ. Μεταλληνός Δ.Γ., https://www.impantokratoros.gr/metallinos_enotikes_prospatheies.el.aspx, 14-11-19.

⁷ Η Ελλάδα σε όλες αυτές τις προσαρμογές στα δυτικά δεδομένα βρίσκεται κατά κανόνα τουλάχιστον μια δεκαετία πίσω.

⁸ Ήδη από το 2008, όταν αρχικά ψηφίστηκε το Σύμφωνο Συμβίωσης για τα ετερόφυλα ζευγάρια, διαμορφώθηκε μια νέα διάσταση της έγγαμης και οικογενειακής ζωής στην ελληνική κοινωνία. Πλέον η έγγαμη και οικογενειακή ζωή χαρακτηρίζεται από την εφήμερη σχέση ενός συμφώνου, που συνάπτεται σήμερα και αύριο πάλι μπορεί να λύνεται. Και μια σχέση αυτού του είδους κατά την αντίληψη της πλειοψηφίας του Ελληνικού Κοινοβουλίου παρέχει το κατάλληλο περιβάλλον για την ανατροφή παιδιών. Μετά την καταδίκη της Ελλάδας από το ΕΔΔΑ το 2013, επειδή στο αρχικό Σύμφωνο δεν είχαν περιληφθεί οι ομοφυλόφιλοι, ψηφίζεται από τη μεγάλη πλειοψηφία (193) των παρόντων στο Ελληνικό Κοινοβούλιο βουλευτών (249) με το νόμο 4356/24.12.2015 η επέκταση του Συμφώνου σε ανθρώπους όλων των δυνατών αποχρώσεων των σεξουαλικών προτιμήσεων, εξισώνοντας τις σχέσεις αυτές απόλυτα (εκτός από το δικαίωμα υιοθεσίας) με τη σχέση των συζύγων στο γάμο.

οικονομικό μοντέλο της Δύσης εφαρμόζουμε με απόλυτα καταστροφικές συνέπειες για μας, για τη χώρα μας⁹.

Και γεννάται το ερώτημα: Δεν υπάρχουν αξίες στον τόπο αυτό, στη δική μας παράδοση, στην ορθόδοξη παράδοση; Αυτός ο τόπος δεν προσέφερε και δεν έχει να προσφέρει τίποτε σε μας τους Νεοέλληνες; Και πρώτα από όλα: Ποια είναι η θέση της πολιτικής¹⁰ στην Ορθόδοξη Παράδοση; Η πολιτική με την Ορθόδοξη έννοια είναι μέρος της Εκκλησίας, όχι ως μέρος του ιερατείου, αλλά ως εν Χριστώ κοινωνίας των πιστών που έχει συγκροτηθεί με βάση τις οδηγίες του Θεού, είναι διακονία μέσα στο Εκκλησιαστικό Σώμα και όχι ένα αυτόνομο εξουσιαστικό οικοδόμημα πέρα και απέναντι από το Σώμα αυτό.

2. Η θέση της πολιτικής στην Ορθόδοξη Παράδοση

Από ποιον προέρχεται η τέχνη και επιστήμη της πολιτικής εάν όχι από τον Δημιουργό των πάντων, τον Θεό, από τις δικές Του οδηγίες για τη συμβίωση των ανθρώπων; Όταν ο άνθρωπος απομακρύνεται από αυτές τις οδηγίες, τις αντιστρατεύεται και τις αντικαθιστά με τις δικές του, όπως π.χ. στην αδελφοκτονία του Κάιν. Δηλαδή, σε κάθε αυτόνομη ανθρώπινη θεώρηση της κοινωνίας ένα βασικά ίσχυε και ισχύει πάντα: ο νόμος του ισχυροτέρου. Καταπατάμε τους αδυνάτους. Και εάν βρίσκονται ανάμεσά τους δυνατοί που δεν μπορούμε να τους συνεταιριστούμε, τους εξοντώνουμε με πολλούς και διαφορετικούς τρόπους. Οι άνθρωποι της εξουσίας και αυτοί που τους στηρίζουν αυτό εφαρμόζουν κατά κόρον. Σήμερα κατ' ευφημισμόν ονομάζεται το σύστημα αυτό Δημοκρατία.

α. Στην Παλαιά Διαθήκη

Ήδη στην Παλαιά Διαθήκη στο Λαό του Θεού και τους αρχηγούς αυτού του Λαού, όπως π.χ. στον Μωσή, τον Ιησού του Ναυή, τους Κριτές μέχρι τελικά την εγκατάσταση της βασιλείας στο Ισραήλ βλέπουμε την πολιτική ως διακονία του Λαού του Θεού. Εκφράζεται σταθερά η πεποίθηση, ότι ο Θεός είναι ο μόνος ρυθμιστής της ζωής του Λαού Του. Σε Εκείνον λοιπόν ανάγεται άμεσα η κοσμική, η πολιτική εξουσία. Πριν μονιμοποιηθεί η κοσμική εξουσία με τη βασιλεία στο Ισραήλ, ο Θεός εμφανίζεται ως Βασιλέας του Ισραήλ. Όταν πλέον ο λαός αρνείται αυτή την άμεση σχέση με τον Θεό ως Βασιλέα, όταν σύμφωνα με τα λόγια της Αγίας Γραφής εκφράζει αυτή την περιφρόνηση στον Θεό¹¹, όταν αντί για την ελεύθερη υποταγή στον Θεό ως Βασιλέα επιλέγει την αναγκαστική υποταγή σε άνθρωπο Βασιλέα, ο Θεός τελικά χαρίζει στο λαό τη βασιλεία. Προηγείται όμως στο 8^ο κεφάλαιο του πρώτου Βιβλίου των Βασιλειών στους στίχους 11 ως 18η προειδοποίηση του Θεού στο λαό για τα δικαιώματα του Βασιλέα, όπως η στρατολόγηση των νέων, η υποδούλωση στον Βασιλέα, η φορολόγηση κ.ά. Όταν, παρά την προειδοποίηση αυτή, ο λαός εμμένει στη ζήτηση του Βασιλέα σύμφωνα με το πρότυπο των λαών τριγύρω του, ο Θεός μέσω της πνευματικής εξουσίας, μέσω του Προφήτη Σαμουήλ, επιλέγει το κατάλληλο πρόσωπο, τον Σαούλ. Περιγράφεται ως «εὐμεγέθης, ἀνὴρ

Στις 16 Μαΐου του 2018 ακολούθησε με το νόμο 4538/2018 και το δικαίωμα για όλες τις κατηγορίες των ανθρώπων που έχουν συνάψει Σύμφωνα Συμβίωσης να γίνουν ανάδοχοι γονείς.

⁹ Όλοι μας από το 2010 και έπειτα έχουμε πικρή γεύση της οικονομικής καταστροφής της χώρας.

¹⁰ Εννοείται εδώ ο όρος με την αριστοτελική έννοια, δηλαδή του ενδιαφέροντος για την πόλη και τους πολίτες.

¹¹ Φαίνεται χαρακτηριστικά στα λόγια του Θεού προς τον Προφήτη Του Σαμουήλ: «Ἄκουε τῆς φωνῆς τοῦ λαοῦ, καθὰ ἂν λαλώσῃ σοι· ὅτι οὐ σε ἐξουθενήκασιν, ἀλλ' ἡ ἐμὲ ἐξουθενήκασι του μή βασιλεύειν ἐπ' αὐτῶν. (Α Βασ. 8, 7).

ἀγαθός, καὶ οὐκ ἦν ἐν υἱοῖς Ἰσραὴλ ἀγαθός ὑπὲρ αὐτόν, ὑπερωμίαν καὶ ἐπάνω ὑψηλός ὑπὲρ πᾶσαν τὴν γῆν»¹². Ο Θεός αναγγέλλει στον Προφήτη Σαμουήλ το πρόσωπο της επιλογής Του και στη συνέχεια ο Σαμουήλ τον χρίει Βασιλέα του Ισραήλ. Του προαναγγέλλει τρία σημεία, τα οποία θα του συμβούν στο άμεσο μέλλον, από τα οποία θα καταλάβει ότι όντως είναι εκλεκτός του Θεού για να γίνει άρχοντας του Λαού Του. Και με την χρίση ο Θεός μετέβαλε την καρδιά του Σαούλ και έγινε άλλος άνθρωπος¹³.

Όταν ο Σαούλ απομακρύνεται από τον Θεό, ο Θεός τον ελέγχει μέσω της πνευματικής εξουσίας, του Προφήτη Του Σαμουήλ και αποσύρει τη χάρη Του απ' αυτόν¹⁴. Επιλέγει νέο Βασιλέα, τον Δαβίδ. Τον χρίει ο Προφήτης Σαμουήλ και «εφέλατο πνεῦμα Κυρίου ἐπὶ Δαυίδ ἀπὸ τῆς ἡμέρας ἐκείνης καὶ ἐπάνω»¹⁵.

Από την διήγηση της Παλαιάς Διαθήκης φαίνεται καθαρά η υψηλή αποστολή της βασιλείας, της κοσμικής εξουσίας, και η ιδιαίτερη χάρη του Θεού που παρέχεται στον Βασιλέα μέσω της χρίσης από τον Προφήτη, τον φορέα της πνευματικής εξουσίας. Ταυτόχρονα τονίζεται η ύψιστη σημασία της πνευματικής εξουσίας, η οποία έχει και την άκρως σημαντική αποστολή του ελέγχου της κοσμικής εξουσίας. Ο Προφήτης Σαμουήλ μετά τον έλεγχο της ανομίας του Σαούλ δεν τον είδε πλέον μέχρι την ημέρα του θανάτου του.

β. Στην Καινή Διαθήκη

Μετά τη θεώρηση της πολιτικής παράδοσης στην Παλαιά Διαθήκη καλούμαστε στη συνέχεια να δούμε σύντομα και τη θέση της πολιτικής στην Καινή Διαθήκη. Στην Καινή Διαθήκη, εκ μέρους των Αποστόλων, έχουμε μια ιδιαίτερα σαφή τοποθέτηση. Η εξουσία του Χριστού, στον οποίο «ἐδόθη ... πᾶσα ἐξουσία ἐν οὐρανῷ καὶ ἐπὶ γῆς»¹⁶ είναι η πηγή κάθε εξουσίας στον κόσμο αυτό. Γι' αυτό και ο Απόστολος Παῦλος τονίζει: «οὐ γάρ ἐστι ἐξουσία, εἰμὴ ὑπὸ Θεοῦ, αἱ οὖσαι ἐξουσίαι ἐκ τοῦ Θεοῦ τεταγμέναι εἰσὶν»¹⁷. Αυτήν την «πᾶσαν ἐξουσίαν» του Χριστού ορίζουν οι Άγιοι Απόστολοι με τη μορφή δύο διακονιών, της διακονίας του Λόγου, που κράτησαν για τον εαυτό τους, και της διακονίας των τραπεζών, των βιοτικών αναγκών, που δόθηκε στους επτά διακόνους¹⁸. Με την αύξηση του αριθμού των χριστιανών δημιουργήθηκαν παράπονα από τους Εβραίους χριστιανούς που προήλθαν από περιοχές που μιλούσαν την ελληνική γλώσσα, προς τους Εβραίους χριστιανούς από την περιοχή της Ιουδαίας, επειδή οι χήρες των Ελληνιστῶν χριστιανῶν παραμελούνταν κατά την καθημερινή διανομή των τροφῶν και βοηθημάτων. Οι Άγιοι Απόστολοι τόνισαν, ότι εκείνοι δεν μπορούν να εγκαταλείψουν τη διακονία του Λόγου του Θεού, προκειμένου να φροντίζουν για τα θέματα αυτά. Έτσι καθοδηγούν τους πιστούς στην επιλογή ανθρώπων, οι οποίοι όμως δεν θα έχουν απλώς κάποιες ιδιαίτερες ικανότητες για την αποστολή αυτή. Θα πρέπει να είναι «πλήρεις Πνεύμα-

---

¹²Α΄ Βασ. 9, 2.

¹³ Α΄ Βασ. 9, 16 – 10, 11.

¹⁴ Α΄ Βασ. 15, 13 – 16, 1.

¹⁵ Α΄ Βασ. 16, 13.

¹⁶ Ματθ. 28, 18.

¹⁷ Ρωμ. 13, 1.

¹⁸ Περιγράφεται στις Πράξεις των Αποστόλων 6, 1-6.

τος Ἁγίου καὶ σοφίας»¹⁹, δηλ. ὄχι ἀπλῶς πιστοὶ ἀλλὰ πνευματοφόροι. Με τα λόγια αὐτὰ τονίζεται ἡ υψηλὴ ἀποστολὴ τῆς πολιτικῆς ἐξουσίας, διότι ὅσοι ἐξασκοῦν τὴν διακονία, αὐτὴ μόνο με αὐτὲς τὶς προϋποθέσεις θα εἶναι σε θέση με πληρότητα να ανταποκρίνονται στο ἀξίωμα τους. Καὶ πρόκειται ἐδῶ σαφῶς για πολιτικὸ ἀξίωμα, ἐπειδὴ ξεκάθαρα γίνεται λόγος για τὶς βιοτικὲς διαστάσεις τῆς ζωῆς τῶν πιστῶν. Ἐπειτα οἱ Ἀπόστολοι τοὺς ἐγκαθιστοῦν στο ἔργο τους, παρέχοντάς τους με προσευχὴ καὶ ἐπίθεση χειρῶν τὴν εἰδικὴ χάρι για τὴν ἀποστολὴ αὐτή. Πῶς ὁμως ἀσκούσαν οἱ ἐπτὰ διάκονοι τὸ ἔργο τους; Ποιμαινόμενοι ἀπὸ τοὺς Ἁγίους Ἀποστόλους, αὐτοὶ οἱ πρῶτοι πολιτικοὶ τῆς Ἐκκλησίας, φρόντιζαν τὴν ὀριζόντια διάσταση τοῦ βίου, τὶς βιοτικὲς ἀνάγκες τῶν πιστῶν, ἔτσι ὥστε ολόκληρη ἡ ζωὴ σε ὅλες τὶς διαστάσεις τῆς να τρέφεται ἀπὸ τὴν Ἐκκλησία καὶ να βρῖσκεται μέσα στην Ἐκκλησία. Ἐπομένως ἐδῶ τονίζεται ἡ «καινὴ κτίσις»²⁰, ἡ νέα πραγματικότητα τῆς ζωῆς, τὴν ὁποία ἐγκαινίασε ὁ Χριστὸς ἀρχικὰ στο πρόσωπό Του καὶ ἡ ὁποία, με τὴν ἐνταξὴ τῶν πιστῶν στο Σῶμα Του – τὴν Ἐκκλησία, γίνεται ΝΕΑ ΚΟΙΝΩΝΙΑ στον κόσμον αὐτὸ καὶ περικλείει ὅλες τὶς διαστάσεις τῆς ζωῆς τῶν μελῶν αὐτῆς τῆς κοινωνίας²¹.

γ. Στην Ὁρθόδοξη Ρωμαϊκὴ Αυτοκρατορία

Αὐτὴ ἡ νέα πραγματικότητα τοῦ Χριστιανισμοῦ ἐγκαθίσταται ἀπὸ τὸν Μέγα Κωνσταντῖνο ὡς δια τοῦ Σταυροῦ πολίτευμα στον κόσμον. Ψυχὴ καὶ σῶμα, πνευματικὲς καὶ βιοτικὲς ἀνάγκες καὶ οἱ ἀντίστοιχες διακονίες αὐτῶν τῶν ἀναγκῶν, συνδέονται μέσω τοῦ Σταυροῦ μεταξύ τους στο Σῶμα τῆς Ἐκκλησίας. Ἡ Ὁρθόδοξη Παράδοση στα χρόνια τῆς Ὁρθόδοξης Αυτοκρατορίας τῆς Νέας Ρώμης, τῆς Ρωμανίας, δεν κάνει λόγο για Ἐκκλησία καὶ Πολιτεία, για δύο ξεχωριστὰ αὐτόνομα μεγέθη που καλοῦνται να συνυπάρχουν καὶ να συνεργασθοῦν για τὸ καλὸ ἐνός τρίτου μεγέθους, τοῦ λαοῦ τῆς Αυτοκρατορίας. Ὁ λαὸς τῆς Αυτοκρατορίας εἶναι τὸ ἴδιο τὸ ἐκκλησιαστικὸ Σῶμα, τὸ ὁποῖο σε ὅλες τὶς ἀνάγκες του, σε κάθε ἐκδήλωση τῆς ζωῆς του υπηρετεῖται, φροντίζεται καὶ ποιμαίνεται ἀπὸ δύο ἐξουσίες-διακονίες, τὴν ἸΕΡΟΣΥΝΗ (τὴν πνευματικὴ ἐξουσία) καὶ τὴ ΒΑΣΙΛΕΙΑ (τὴν κοσμικὴ ἐξουσία). Χαρακτηριστικὰ σημειώνει ὁ π. Βασίλειος Βολουδάκης: τὸ «διὰ τοῦ Σταυροῦ Πολίτευμα, τὸ ὁποῖο, με τὴν κατακόρυφη καὶ τὴν ὀριζόντια ἐνωση τῶν δύο κεραιῶν τοῦ Σταυροῦ, σημαίνει τὴν ΑΣΥΓΧΥΤΗ ἀλλὰ καὶ ΑΔΙΑΙΡΕΤΗ ἐνωση τῶν δύο ἐν Χριστῷ Φύσεων, Θείας καὶ Ἀνθρωπίνης, τὴν ἀσύγχυτη ἀλλὰ καὶ ἀδιαίρετη σχέση καὶ ἐνωση τῶν Δύο Διαθηκῶν, Παλαιᾶς καὶ Καινῆς, τὴν ἀσύγχυτη ἀλλὰ καὶ ἀδιαίρετη ἐνωση καὶ σχέση *Ἱερωσύνης* καὶ *Βασιλείας*, Ἱερατικῆς καὶ Κυβερνητικῆς Διακονίας ὑπὲρ τοῦ Λαοῦ τοῦ Θεοῦ μας»²². Με αὐτὴ τὴν μορφή παίρνουν, μέσω τοῦ Ἁγίου Αυτοκράτορα Ἰουστινιανοῦ, ἱστορικὴ σάρκα καὶ οστά αὐτὰ που καθιέρωσαν οἱ Ἅγιοι Ἀπόστολοι

---

¹⁹Πράξ. 6, 3. Το πόσο μακρὰ βρισκόμαστε σήμερα ἀπὸ τὴν πραγματικότητα τῆς πολιτικῆς τῆς ἀποστολικῆς ἐποχῆς φαίνεται ἀπὸ τὸ γεγονός, ὅτι ἀκόμα καὶ πιστοὶ ἄνθρωποι σὴν ἐποχὴ μας, σὴν ἐποχὴ τῆς δημοκρατίας, συχνὰ δεν δίνουν σημασία οὔτε καν σὴν ἀπλὴ πίστη τῶν υποψηφίων που ἐπιλέγουν.

²⁰ Β' Κορ. 5, 17.

²¹ Το θέμα αὐτὸ ἀναπτύσσεται, πολὺ ἐνρύτερα ἀπ' ὅτι εἶναι δυνατό σ' αὐτὴν τὴν σύντομη μελέτη, σε διάλεξη τοῦ π. Γεωργίου Δ. Μεταλληνοῦ που ἐκδόθηκε με τίτλο: *Ἐκκλησία καὶ Πολιτεία σὴν Ὁρθόδοξη Παράδοση*, Ἱερά Μητρόπολη Μεσσηνίας, Ἀθήνα 1997.

²²Βολουδάκης Β., «Ἡ ἱστορικὴ Ὁρθοδοξία, ὁ ἱστορικὸς υλισμὸς καὶ τὸ σήμερα!», *Ἐνοριακὴ Ἐνλογία* 17 (2018), 431.

στην πρώτη Εκκλησία²³. Ο Άγιος Ιουστινιανός επεδίωξε την αρχή της αρμονίας, της συμφωνίας στη σχέση των δύο εξουσιών. Χαρακτηριστικά τονίζει στο προοίμιο της ΣΤ΄ Νεαράς: «Δύο είναι τα μέγιστα δώρα που ο Θεός, στην αγάπη Του για τον άνθρωπο, μας δώρισε από ψιλά: η ιερωσύνη και η αυτοκρατορική αξιοπρέπεια. Το πρώτο υπηρετεί τα Θεία πράγματα, ενώ το δεύτερο διευθύνει και διοικεί τις ανθρώπινες υποθέσεις και τα δύο, ωστόσο, έχουν την ίδια προέλευση και διακοσμούν τη ζωή της ανθρωπότητας. Οπότε, τίποτα δεν θα έπρεπε να είναι τέτοια πηγή φροντίδας για τους αυτοκράτορες, όσο η αξία των ιερέων, αφού για την αυτοκρατορική ευημερία συνεχώς παρακαλούν τον Θεό. Διότι εάν η ιερωσύνη είναι με κάθε τρόπο ελεύθερη από κατηγορία και έχει πρόσβαση στον Θεό και εάν οι αυτοκράτορες διοικούν με επιείκεια και δικαιοσύνη το Κράτος, που ανατέθηκε στην φροντίδα τους, γενική αρμονία θα προκύψει και κάθε τι ωφέλιμο θα δοθεί στην ανθρωπότητα»²⁴. Ο αυτοκράτορας Ιωάννης Τσιμισκής, επαναλαμβάνοντας ουσιαστικά τη θεολογία του Αγίου Ιουστινιανού ως προς την αρμονική σχέση των δυο εξουσιών, προσθέτει τη δική του διατύπωση: «Μίαν ἀρχὴν ἐξέπισταμαι, τὴν

Ἀνωτάτην καὶ πρώτην, ἥτις ἐκ τοῦ μὴ ὄντος εἰς τό εἶναι τό τοῦ ὄρατοῦ καὶ ἀοράτου κόσμου παρήγαγε σύστημα. Δύο δέ τάς ἐν τῶδε τῷ βίῳ γινώσκω καὶ τῇ κάτω περιφορᾷ, Ἰερωσύνην καὶ Βασιλείαν, ὧν τῇ μὲν τὴν τῶν ψυχῶν ἐπιμέλειαν, τῇ δὲ τὴν τῶν σωμάτων κυβέρνησιν ἐνεχείρισεν ὁ Δημιουργός, ὡς ἂν μὴ τούτων χωλεύσοιτο μέρος, ἄρτιόν τε καὶ ὀλόκληρον διασώζοιτο»²⁵.

Ιδιαίτερο ενδιαφέρον σχετικά με τη λειτουργία των εξουσιών αυτών την εποχή της Ορθόδοξης Αυτοκρατορίας έχει η επισήμανση που μας κάνει η μεγάλη θεολογική μορφή του π. Γεωργίου Φλωρόφσκυ. Υποστηρίζει με βάση τις εμπειριστατωμένες έρευνές του, ότι ο Αυτοκράτορας ως φορέας της πολιτικής εξουσίας μπορεί να μη ήταν υποταγμένος απευθείας στην Ιεραρχία, αλλά οπωσδήποτε η εξουσία του ήταν «υποταγμένη στην Εκκλησία», αντλούσε τη νομιμότητά της μόνο μέσα από την Εκκλησία ως φύλακας της Αλήθειας του Χριστού. Αυτό φυσικά σήμαινε, ότι από πλευράς όρκου, που έπρεπε να δώσει με την αναρρίχηση στο αυτοκρατορικό θρόνο, ήταν δεσμευμένος από τις αποφάσεις των Συνόδων της Εκκλησίας²⁶.

Το «διά τοῦ Σταυροῦ Πολίτευμα» παρέμεινε ζωντανό στον τόπο μας μέχρι την Άλωση του 1453 και κατά κάποιον τρόπο και στο διάστημα της Τουρκοκρατίας με την Εθναρχία²⁷. Ο Κυβερνήτης Καποδίστριας θέλησε πάλι να το αναστήσει στην παλαιά του αίγλη. Γι' αυτό

²³ Για τη σχέση Ιερωσύνης και Βασιλείας, πνευματικής και πολιτικής διακονίας, στον Άγιο Ιουστινιανό βλ. Γεροστέργιος Α., *Ιουστινιανός. Ο Μέγας Αυτοκράτωρ και Άγιος*, Υπακοή, Αθήνα 2019, 137-147, όπου και περισσότερη βιβλιογραφία.

²⁴ *Corpus Juris Civilis*, III, *Novella VI*, Προοίμιο, επιμ. R. Schoell-W. Kroll, Berlin 1928, 35-6. Το παράθεμα εδώ έχει ληφθεί από Γεροστέργιος, όπ. παρ., 140-141. Ειδικά ως προς τη νομοθεσία τονίζεται στη Νεαρά ΡΘ': «Οι νόμοι πρέπει να προκύπτουν από εκεί (τη συμφωνία) και να έχουν σχέση με αυτήν, καθώς αυτή (η συμφωνία) πρέπει να είναι η αρχή και το τέλος» (*Novella CIX*, Προοίμιο, Schoell-Kroll, όπ. παρ., 517. Το παράθεμα εδώ σύμφωνα με Γεροστέργιος, όπ. παρ., 141).

²⁵ Το παράθεμα έχει ληφθεί από Βολουδάκης, όπ. παρ., 429.

²⁶ Στο ίδιο, 429-430.

²⁷ Βλ. Μεταλληνός Γ., *Τουρκοκρατία. Οι Έλληνες στην Οθωμανική Αυτοκρατορία*, Ακρίτας, Αθήνα 1988, 62-72. Χαρακτηριστικά σημειώνει ο π. Γεώργιος Μετάλληνος: «Ο νέος Πατριάρχης ανακηρύχτηκε *μιλλέτ-μπασι*, δηλαδή *Εθναρχης* των Ρωμηών (Ρουμ), όπως ηγέτης του μουσουλμανικού (τουρκικού) μιλλετίου ήταν ο Σείχης του Ισλάμ (σείχουλ ισλάμης). Ο οικουμενικός Πατριάρχης αναγνωρίστηκε ως ανώτατη εκκλησιαστική και πολιτική αρχή. Λογοδοτούσε μόνο στο σουλτάνο, όντας για τους Ρωμηούς και όλο το κράτος ο αμέσως μετά τον σουλτάνο αξιωματούχος» (63-64).

ορίζει για τα παιδιά την ίδια παιδεία όπως για τους υποψήφιους ιερείς, δηλ. δεν αναγνωρίζει δύο ειδών πνευματικότητες, αλλά μόνο μία ενιαία πνευματικότητα του εκκλησιαστικού Σώματος²⁸.

3. Το «διά τοῦ Λουθήρου» πολίτευμα

Με τη δολοφονία του Κυβερνήτη, η οποία είχε στόχο την ακύρωση των προσπαθειών του για την ανασύσταση των ορθόδοξων σχέσεων της πολιτικής εξουσίας με την πνευματική εξουσία και προκλήθηκε γι' αυτό με πολύ έντεχνο τρόπο από τις μεγάλες Δυνάμεις της εποχής, την Αγγλία και τη Γαλλία²⁹, προετοιμάστηκε το έδαφος για την εγκατάσταση της Βαυαροκρατίας στην Ελλάδα. Οι περίπου δεκαπέντε μήνες αναρχίας, που ακολούθησαν μετά τη δολοφονία του Καποδίστρια εξαιτίας της σύγκρουσης των διαφόρων φατριών, οδήγησαν τελικά εκ μέρους του λαού στην υποδοχή του νεαρού Όθωνα ως σωτήρα και εγγυητή της σταθερότητας³⁰.

²⁸ Βλ. Βολουδάκης, όπ. παρ., 430.

²⁹ Χαρακτηριστικά έγραψε ο Ρώσος αντιπρόεδρος, ο αντιπρόσωπος της Ρωσίας στην Ελλάδα, στον Νέσελροδε, τον αντικαγκελάριο της Ρωσίας: «Οι αντιπρόεδμοι της Αγγλίας και της Γαλλίας κατακρίνουν μεν εις το φανερόν την αντιπολίτευσιν, αλλ' εις το κρυπτόν δεν παύουν να την υποστηρίζουν και υποδαυλίζουν κατ' αυτόν τον τρόπον την φωτιάν, εκ της οποίας κινδυνεύει να προέλθῃ γενική και καταστρεπτική πυρκαϊά» (βλ. Κούκκου Ε., «Το Ελληνικό Κράτος κατά το 1831», στην *Ιστορία του Ελληνικού Έθνους 12*, Αθήναι 1975, 549-564, εδὼ 554). Και όντως δεν καθυστέρησε να ξεσπάσει αυτή η πυρκαϊά: Τα ξημερώματα της 14ης Ιουλίου του 1831 οι Υδραίοι με αρχηγό τον ναύαρχο Ανδρέα Μιαούλη κατέλαβαν αιφνιδιαστικά το στόλο στον Ναύσταθμο του Πόρου. Αυτή η ακαταλόγηστη ενέργεια των Υδραίων ήταν, όπως φαίνεται, προσυμφωνημένη με τους Άγγλους και τους Γάλλους, επειδή τα πολεμικά πλοία τόσο της Αγγλίας όσο και της Γαλλίας απουσίασαν όλως συμπτωματικά από το Ναύπλιο. Έτσι ο Καποδίστριας μπορούσε να στηριχτεί μονάχα στη βοήθεια της Ρωσίας. Τελικά την εξασφάλισε. Η πειρατική αυτή ενέργεια των Υδραίων κατέληξε, όταν η θέση τους με την νίκη των κυβερνητικών στρατευμάτων στον Πόρο έγινε όλο και πιο δύσκολη, την 1η Αυγούστου στη πυρπόληση από τον Μιαούλη των δύο λαμπρότερων και πολυτιμότερων πλοίων του εθνικού στόλου, της κορβέτας «Υδρα» και της φρεγάτας «Ελλάς». Ο αρχηγός του εθνικού στόλου, ο Κανάρης, ανήγγειλε το πρωί της ίδιας μέρας το γεγονός στον Καποδίστρια με τα εξής λόγια: «Ο Μιαούλης παρέδωκεν εις τὰς φλόγας τὴν «Ἑλλάδα» καὶ τὴν κορβέταν «Υδρα». Εἶθε παραδοθῆτό ὄνομα τοῦ αὐτουργοῦ τοιαύτης πράξεως βαρβαρωτάτης εις αἰώνιον ἀνάθεμα...» (στο ίδιο, 557).

Μετά από αυτά τα συνταρακτικά γεγονότα, για τα οποία ο Καποδίστριας βρήκε τα εξής λόγια: «Πᾶν ρῆμα πρὸς χαρακτηρισμόν αὐτῶν, κατώτερον ἢ θέλε μείνει καὶ τῆς περὶ αὐτὰ φρικώδους ἀληθείας, καὶ τοῦ ἄλγους ἡμῶν, ὅπερ καὶ τό ἔθνος ὄλον βέβαια συναλγεῖ...» (στο ίδιο, 558), ο Κυβερνήτης περίμενε να ηρεμήσουν τα πράγματα. Είχε ήδη αναγγείλει σύγκληση εθνικής συνέλευσης, δηλ. αυτό που βασικά είχαν ζητήσει οι Αντικαποδιστριακοί. Αλλά οι Υδραίοι δεν κάμφθηκαν, αντίθετα καμάρωσαν την πυρπόληση αυτή «ως ολοκαύτωμα της προσωπικής και εθνικής ελευθερίας» και καλούσαν όλες τις επαρχίες και όλα τα νησιά σε εθνοσυνέλευση στην Ύδρα. Στον Καποδίστρια δεν έμενε άλλη λύση από τον αποκλεισμό της Ύδρας. Και πάλι η Αγγλία και η Γαλλία δεν στήριξαν με τα πλοία τους τον αποκλεισμό, παρ' ότι είχαν την υποχρέωση αυτή. Ένα νησί είχε προβεί ανοιχτά σε ανταρσία εναντίον της νόμιμης κυβέρνησης. Ο αποκλεισμός με τη στάση αυτή των Άγγλων και των Γάλλων παρέμεινε χωρίς ουσιαστικό αποτέλεσμα. Ακόμα και έγγραφο του Κυβερνήτη, το οποίο υπέβαλε στις 22 Αυγούστου στους πληρεξουσίους του συνεδρίου του Λονδίνου για το ελληνικό ζήτημα και στο οποίο εξέφραζε την αγωνία του για την κατάσταση στην Ελλάδα και ζητούσε βοήθεια για την αποκατάσταση της τάξης, παρέμεινε χωρίς ανταπόκριση. Έτσι, με την υποδούλιση της Αγγλίας και της Γαλλίας, οι επαναστατικές κινήσεις των Αντικαποδιστριακών επεκτάθηκαν όλο και περισσότερο, μέχρι να καταλήξουν στη δολοφονία του Κυβερνήτη και στην πλήρη αναρχία στη συνέχεια.

³⁰ Βλ. την παρακάτω χαρακτηριστική περιγραφή της άφιξης του νεαρού Όθωνα: «... ὅτε ο στόλος προσωρμίσθη ἐν τῷ λιμένι Ναυπλίου ἔχων ἐν μέσῳ τὴν ἀγγλικὴν φρεγάταν «Μαδαγασκάρ» τὴν ὑπὸ τοῦ Λάϋονος κυβερνωμένην, ἣς ἐπέβαιναν ὁ βασιλεὺς Ὀθων, ἀπὸ παντός ὑψώματος ἢ λόφου χιλιάδες ἑλληνικοῦ λαοῦ μετὰ δακρῶν ἐν τοῖς οφθαλμοῖς καὶ ἱερῶν παλμῶν ἐν τῇ καρδίᾳ ἀνέμενον τὸν πολυπόθητον αὐτῶν ἡγεμόνα. Καὶ ὅτε ὁ μεγαλοπρεπὴς ἐκεῖνος στόλος ἐκ τριάκοντα καὶ ἐξ πλοίων ὑπερφάνως εἰσήρχετο εἰς τὸν κόλπον τοῦ Ναυπλίου, ζητωκραυγαὶ βροντώδεις, εἰλικρινεῖς καὶ αὐθόρμητοι, ὅποια σπανίως ἀκούονται, διέσχίζον τὸν ἀέρα καὶ τό μεγαλοπρεπέστερον καὶ συγκινητικώτερον τῶν θεαμάτων παρίστατο, κατὰ τὰς στιγμὰς ἐκεῖνας» (Ευαγγελίδης Τ.Ε.,

Η χώρα δέχθηκε χωρίς όρους εκείνο που, χωρίς να συμμετάσχει ούτε ένας εκπρόσωπός της, αποφάσισαν οι Μεγάλες Δυνάμεις της εποχής Γαλλία, Αγγλία και Ρωσία στη συνθήκη του Λονδίνου της 7ης Μαΐου του 1832 για εκείνην: την απ' ευθείας εγκατάσταση ξένης πολιτικής εξουσίας στον τόπο. Δέχθηκε τη διαμόρφωση της ελληνικής πραγματικότητας σύμφωνα με τα πρότυπα της λεγόμενης χριστιανικής Ευρώπης, της «φωτισμένης» Ευρώπης³¹. Έτσι, ανάμεσα στις πρώτες χειρουργικές επεμβάσεις της μόλις εγκατεστημένης απόλυτης Μοναρχίας στην Ελλάδα ήταν η αντικατάσταση του «Διά τοῦ Σταυροῦ Πολιτεύματος» που είχε προσπαθήσει να εγκαταστήσει ο μαρτυρικός Κυβερνήτης με το «διά τοῦ Λουθήρου Πολίτευμα». Επιβλήθηκε στον τόπο αυτό εκ Δυσμών, η αίρεση του Λουθηρανισμού που εγκαθιστά την πολιτική ως ανεξάρτητο και εκτός Εκκλησίας αυτόνομο μέγεθος. Αντί να περιέχεται η πολιτική εντός της Εκκλησίας, τώρα η Εκκλησία περιέχεται, γίνεται περιεχόμενο της Πολιτείας, η οποία, από εδώ και στο εξής, της λέει τι έχει να κάνει και πώς να διοικείται³². Αναφέρω μόνο ενδεικτικά: Δήμευση της εκκλησιαστικής περιουσίας, απομάκρυνση του κλήρου από την παιδεία, εκπροτεσταντισμός της παιδείας και πολλά άλλα. Και φθάνουμε στις μέρες μας, όπου η Πολιτεία, δηλ. η εκκοσμικευμένη πολιτική, απαγορεύει στην Εκκλησία να έχει ουσιαστικό λόγο ακόμα και στο μάθημα των Θρησκευτικών, το οποίο σύμφωνα με το πνεύμα των Αποφάσεων του Συμβουλίου της Επικρατείας οφείλει να είναι μάθημα διαμόρφωσης της ορθόδοξης χριστιανικής συνείδησης.

Γιατί όμως προηγουμένως μιλήσαμε για το «Διά τοῦ Λουθήρου πολίτευμα»; Το ονομάσαμε έτσι, επειδή ο Λούθηρος διασπά την ενότητα της χριστιανικής ζωής. Καταργώντας στην αντιπαπική μανία του την ειδική ιεροσύνη και συνεπώς όλη την εκκλησιαστική παράδοση πριν απ' αυτόν³³, υποκαθιστά αυτά με μια ατομική απ' ευθείας σύνδεση του ανθρώπου με το Θεό

Ιστορία τοῦ Ὁθωνος Βασιλέως τῆς Ἑλλάδος (1832-1862) κατά τας νεοτάτας πηγὰς ξένων τε καὶ ἡμετέρων ἱστορικῶν, Ἀριστείδης Γ. Γαλανός, Ἐν Ἀθήναις 1894², 35).

³¹Βλ. διάγγελμα της 25ης Ιανουαρίου 1833 κατά την άφιξη του Όθωνα στην Ελλάδα, το οποίο φέρει την υπογραφή των μελών της αντιβασιλείας εξ ονόματος του ανήλικου μονάρχη. Ήδη εκεί φαίνονται ξεκάθαρα οι προθέσεις των Βαυαρών [Μαλέσης Δ., *Ο ελληνικός 19ος αιώνας. Από τη θεμελίωση του ελληνικού κράτους έως την ήττα (1833-1897)*, Αθήνα 2011, 16-19. Το έργο διατίθεται ως PDF στην εξής ηλεκτρονική διεύθυνση: https://www.academia.edu/11406992/%CE%9D%CE%B5%CF%8E%CF%84%CE%B5%CF%81%CE%B7_%CE%95%CE%BB%CE%BB%CE%B7%CE%BD%CE%B9%CE%BA%CE%AE_%CE%99%CF%83%CF%84%CE%BF%CF%81%CE%AF%CE%B1_1833-1897, 30-1-20], οι οποίες στη συνέχεια με την πολιτική της αντιβασιλείας γίνονται πολιτική πραγματικότητα (βλ. στο ίδιο, 25-34).

³²Αυτό κατορθώνεται ιδίως με την βίαιη απόσπαση της ελλαδικής Εκκλησίας από το Οικουμενικό Πατριαρχείο [βλ. Μεταλληνός Γ. Δ., *Ελλαδικού Αυτοκεφάλου παραλείπόμενα (μελέτη ιστορικοφιλολογική)*, Αθήνα 1989²] και το καταστατικό του 1833 που ορίζει τον καθολικό Βασιλιά ως κεφαλή της Εκκλησίας κατά το διοικητικό μέρος και υποτάσσει τη Σύνοδο απόλυτα στη βασιλική εξουσία μέσω του θεσμού του βασιλικού επιτρόπου (γενικά για το καταστατικό του 1833 βλ: Οικονόμος ο εξ Οικονόμων Κ., *Τα σωζόμενα Εκκλησιαστικά Συγγράμματα, εκδιδόντος Σοφοκλέους Κ. του εξ Οικονόμων*, 2, Αθήνησι 1864, 99-100 και 3, Αθήνησι 1866, 36-235 και Παπαδόπουλος Χ. Α., *Ιστορία της Εκκλησίας της Ελλάδος*, 1, Εν Αθήναις 1920, 66-119).

³³Για την κατάργηση της ειδικής ιεροσύνης, με την οποία αυτόματα εκμηδενίζεται και κάθε έννοια χριστιανικής παραδόσεως πριν από τον Μαρτίνο Λούθηρο βλ. το έργο του «Andenchristlichen Adel deutscher Nation von des christlichen Standes Besserung- Προς τους χριστιανούς ευγενείς γερμανικού γένους για τη βελτίωση της χριστιανοσύνης», γραμμένο το 1520. Ξεθεμελιώνοντας μία για πάντα κάθε δυνατή μορφή παπικής εξουσιαστικής δομής, διακηρύττει, ότι ο διαχωρισμός των χριστιανών σε κλήρο και λαό είναι «φαντασίωση και απάτη». Όλοι όσοι έχουν βαπτιστεί «μπορούν να καμαρώνουν, ότι ήδη έχουν χειροτονηθεί σε ιερέα, επίσκοπο και πάπα». Καμία άλλη χειροτονία δεν υπάρχει (βλ. <https://www.checkluther.com/wp-content/uploads/1520-Andenchristlichen-Adel-deutscher-Nation-von-des-christlichen-Standes-Besserung.pdf>, 30-11-19).

μέσω της ατομικής πίστης και της θείας χάριτος που εμπνέει αυτήν την πίστη³⁴. Και το μόνο σημείο αναφοράς αυτής της πίστης είναι ο Χριστός, όπως τον φαντάζεται ο καθένας σύμφωνα με τη δική του κατανόηση της Αγίας Γραφής. Στην ατομική απ' ευθείας σύνδεση με τον Χριστό δίνει μια μυστική διάσταση και την ονομάζει αόρατη Εκκλησία³⁵. Αυτή αποτελεί το βασίλειο του Θεού στο οποίο ανήκουν όλοι όσοι έχουν δικαιωθεί μέσω της πίστης με πρώτο τον Λούθηρο. Από εκεί και έπειτα υπάρχει το βασίλειο του κόσμου, το οποίο κυριαρχείται απόλυτα από την κοσμική εξουσία. Απευθείας εγκατεστημένη από το Θεό, αυτή ως κεφαλή ελέγχει απόλυτα την ορατή Εκκλησία, δηλ. το έργο των κηρύκων, οι οποίοι οφείλουν να καλλιεργούν την πίστη στους πνευματικά ακόμα ανώριμους ανθρώπους. Έχουμε δηλ. μια ανεξάρτητη και πέρα από την Εκκλησία αυτόνομη πολιτική εξουσία, η οποία μάλιστα ελέγχει εξ ολοκλήρου την Εκκλησία και της ορίζει το έργο της³⁶. Στην εποχή του Λουθήρου αυτή η πολιτική εξουσία είχε ακόμα χριστιανική χροιά. Αυτό όμως χάνεται προοδευτικά από την εποχή του Διαφωτισμού και έπειτα, μέχρι να καταλήξουμε στις καθαρά άθεες και αντίχριστες εκδοχές της πολιτικής εξουσίας ή στη λεγόμενη ουδετερόθρησκη που και αυτή είναι άθεη.

Έτσι, βλέπουμε ότι ο Προτεσταντισμός εισάγει την εκκοσμίκευση της πολιτικής. Και αυτήν την εκκοσμιευμένη πολιτική εγκατέστησαν οι Βαυαροί στον τόπο μας.

Και το δια ταύτα.

Εμείς που θέλουμε να ανήκουμε στην Εκκλησία θα συνεχίσουμε να πολεμάμε τα συμπτώματα και να αφήσουμε την βαθειά αρρώστια ανέπαφη; Θα μείνουμε πιστοί στον αιρετικό Λούθηρο, συμβάλλοντας με τις ενέργειές μας στη διατήρηση αυτού του καρκινώματος της πολιτικής που όλο και περισσότερο προωθεί την εκκοσμίκευση του Χριστιανισμού, ή να το πούμε πιο ξεκάθαρα, εξοστρακίζει τον Χριστό από την πατρίδα μας; Η θα επιστρέψουμε στην πολιτική των Αγίων Αποστόλων και Αγίων Αυτοκρατόρων που βλέπει τον εαυτό της ως διακονία μέσα στην Εκκλησία;

Η ευθύνη είναι εξ ολοκλήρου δική μας.

---

³⁴Βλ. Τσελεγγίδης Δ., Η θεολογική ταυτότητα του Προτεσταντισμού, <http://www.diakonima.gr/2009/03/13/i-theologiki-taftotita-tou-protestant/>, 31-01-20.

³⁵Στο ίδιο.

³⁶Με το έργο του «Andenchristlichen Adel deutscher Nation von der christlichen Standes Besserung - Προς τους χριστιανούς ευγενείς γερμανικού γένους για τη βελτίωση της χριστιανοσύνης» ο Λούθηρος προσφέρει στους χριστιανούς ευγενείς γερμανικού γένους έναν ριζικά μεταρρυθμισμένο "χριστιανισμό". Μετά την κατάργηση της ειδικής ιερωσύνης, την ουσιαστική κατάργηση της πνευματικής εξουσίας, η μόνη εξουσία που παραμένει είναι η κοσμική εξουσία, το κοσμικό ξίφος, το οποίο είναι διατεταγμένο από τον Θεό και έχει δοθεί στους ευγενείς (βλ. <https://www.checkluther.com/wp-content/uploads/1520-An-den-christlichen-Adel-deutscher-Nation-von-des-christlichen-Standes-Besserung.pdf>, 30-11-19). Αυτό που απομένει από την αποστολή του κλήρου είναι το έργο των κηρύκων, το οποίο επιτελούν με εντολή της κοινότητας. Αλλά τον έλεγχο των κηρύκων ως προς τη γνησιότητα της πίστης τους και ως προς την άσκηση του αξιώματός τους σύμφωνα με το Ευαγγέλιο δεν αφήνει ο Λούθηρος στην κοινότητα, που τους εκλέγει. Τον αναθέτει το 1525 στην περιοχή του στον πρίγκιπα-εκλέκτορα της Σαξονίας Φρειδερίκο το Σοφό. Έτσι παρέδωσε στην πράξη τον έλεγχο των «Εκκλησιών» των Κρατιδίων (Landeskirchen), των οποίων οι άρχοντες είχαν ασπασθεί τις θέσεις του, σ' αυτούς τους κοσμικούς άρχοντες, καθιστώντας τους ταυτόχρονα και επισκόπους στα διοικητικά θέματα αυτών των «Εκκλησιών».

Βιογραφικό σημείωμα:Γεννήθηκα στη Γερμανία. Μετά τη βασική εκπαίδευση εκπλήρωσα τη στρατιωτική μου θητεία και έπειτα σπούδασα ένα χρόνο Ρωμαιοκαθολική Θεολογία στο Πανεπιστήμιο της Βόννης. Εφόσον τον Απρίλιο του 1979 ασπάσθηκα την Ορθόδοξη πίστη, διέκοψα το καλοκαίρι του ιδίου έτους τις θεολογικές μου σπουδές στη Βόννη και ήλθα στην Αθήνα για να σπουδάσω Ορθόδοξη Θεολογία. Ύστερα από την εκμάθηση της Ελληνικής γλώσσας γράφτηκα στη Θεολογική Σχολή του Πανεπιστημίου Αθηνών, την οποία τελείωσα στις αρχές του 1985. Στη συνέχεια συνέταξα διδακτορική διατριβή με θέμα: «Το μέλλον του Ελληνισμού στον ιδεολογικό κόσμο του Αποστόλου Μακράκη» και έλαβα από τη Θεολογική Σχολή του ΕΚΠΑ τον τίτλο του διδάκτορα. Η απόκτηση της ελληνικής υπηκοότητας τον Απρίλιο του 1993 μου έδωσε τη δυνατότητα να υπηρετήσω ως θεολόγος στη μέση εκπαίδευση. Έτσι κατά τα έτη 1993-1997 εργάστηκα στο Γυμνάσιο και Λύκειο των Εκπαιδευτηρίων Καργάκου και από το 1997 μέχρι και σήμερα εργάζομαι στο Λύκειο της Σχολής Μωραΐτη. Παράλληλα αρθρογραφώ σε διάφορα έντυπα, έχω την επιμέλεια εβδομαδιαίας ραδιοφωνικής εκπομπής στην Πειραιϊκή Εκκλησία και συμμετέχω από το 2015 στο ΔΣ της Πανελληνίου Ενώσεως Θεολόγων.